

המסרים של 'לב האפלה' התיישנו והפכו כמעט לקלישאה, אבל הכתיבה של ג'וזף קונרד מספקת גם היום חוויית קריאה עזה

לב האפלה, מוצב של קדמה // ג'וזף קונרד
(מאנגלית: אברהם יבין) (עם עובד) 187 עמ'

דווקא המסר של 'לב האפלה', זה שהקנה לנובלה הזו את תהילתה, הפך להיות בנאי לי בימינו. לא הוא שהופך את הקריאה בה לחווייה חזקה גם היום, 119 שנה אחרי פרסומה.

למעשה, שני מסרים עיקריים נושא הסיפור המפורסם הזה, על מסעו ללב אפריקה של הקברניט צ'רלי מרלו, שנשכר להוליך ספינה לתוככי קונגו הנתונה תחת שלטון בלגי, כדי לכרר מה מצבם של מנהל תחנת המסחר קורץ. האחד, בדבר עולות הקולוניאליזם, הפך להיות מוכן מאליהו בחוגים רחבים. אין היום בסיפור הזה אותו עוקץ של חידוש, אותה חשיפה של שקר היומרה הקולוניאליסטית להיטיב עם האפריקאים בעוד

עיקר הפרויקט הקולוניאלי הוא כלכלי (מרלו: "היא ריברה על גמילות המיליונים הנבערים הללו מרדכייהם הנלוות, והמשיכה עד שעוררה בי, בחיי, מבוכה לא מעטה. העוזני לרמח כי החברה מופעלת לשם הרווחים"). גם המסר השני, על כך שהאפלה מצויה בתוכנו, שמבעבעים בנו יצרים לא רציונליים, תאוותניים, הרסניים, שרק מחכים לפרוץ פלֶפֶה

הרסנית, הפך לקלישאה בעידן שאחרי פרויד, אחרי שתי מלחמות עולם, אחרי גילומי באלף יצירות טרבות יותר ופחות. "אפלה" היא הרי היום תואר מקדם מכירות לעוד סדרת טלוויזיה בינונית בנטפליקס.

רוברט מוסיל כתב ב'האיש בלא תכונות' על האבטלה שלא מדצון של אנשי רוח שנוודו אחרי דוסטויבסקי, פרויד ודומיהם, כשמה שהיה לגלות על תהומות נפש האדם נתגלה זה מכבר. קונירד הוא בהחלט אחד המגלים האלה, אבל ב־2018 התגלית הללו לא מרטיטות כמו ב־1899. "הוועה, הוועה", מילותיו האחרונות המפורסמות של קורץ, הן לחם בשבילנו, וגם חומד לפרודיה.

גם שיאו, כביכול, של הסיפור – אותו מפגש של מרלו עם קורץ, אינטלקטואל ואידיאליסט ששליחותה של אירופה לתיבת את השחורים הפכה תחת ידיו למעשה טירוף ואכזריות – אינו מה שמעניק לנובלה הזו את כוחה ב־2018. המפגש המיחל עם קורץ

מאכזב בפומפוזיות שבו, בעמ' מותם של מלמולי קורץ הגוסס, וסרבל מגפילת מתח אחרי הבנייה המרפדת לקראתו לאורך הסיפור כולו. מבחינת המסרים והטון, רחוקא בסיפור הקצר המצויץ שמצורף כאן, לראשונה בעברית, 'מוצב של קדמה'

– סיפור שפירסם קונרד שנתיים לפני לב האפלה ומבוסס גם הוא על התנסויותיו בקונגו הבלגית – יש רעננות ואין פומפוזיות. הסיפור הזה, על שני איירד פאים לא יוצלחים המנהלים תחנת מסחר באפריקה, כתוב בטון סאטירי ולא טרגי מהדהד כמו לב האפלה. חטאם של הלכנים כאן אינו ניצול נפשע של השחורים מתוך יומרה לתרבות אתם; השניים מאפשרים לקבוצת שחורים אחת לשעבר קבוצת שחורים אחרת. רוע אנושי הרי אינו נחלת האדם הלבן בלבד, מזכיר לנו הסיפור ב־2018. אם לחזור ל'לב האפלה' – מה שהופך את הקריאה בנובלה הזו לחווייה עזה גם היום, בהוצאתה המחודשת, היא אותה עבודת הכנה קפדנית שעושה קונרד לקראת רגע השיא של המפגש עם קורץ. לא השיא עצמו, אם כן, אלא ההכנה לקראתו; הבנייה הספרותית הוויזואלית של הדרך אל קורץ, שהיא גם בניית המתח לקראת המפגש. קונרד משתמש בשלל אירועים, קטנים כגדולים, לאורך דרכו של מרלו, כדי לחשוף את המציאות האבסורדית, השדית, המרושעת, החמדנית, הקטנונית והטיפשית של הקולוניאליזם. כשמרלו מתאר בתחילת הדרך ספינה צרפתית מפגיזה יעד, ולא ברור את מי בכלל בג'ונגל היא מפגיזה, הוא מכין אותנו לטי

אריקה גלסנר

רוף ולאבטורד שבהמשך סיפורו. כשהוא מתאר את דמותו של מנהל תחנה, אדם שהוא סמל הבינוניות ועל שפתיו "חיוך לאחיד", ומעין אירוניה לא ברורה מוחפת על דבריו והופכת את משמעותו של הרגיל שבמשפטים כמו סתומה לחלוטין" – הוא יוצר באמצעותה את חוסר המנוחה שמעוררת במרלו המציאות הקולוניאלית כולה.

קונרד משתמש באופן מטפורי מבריק גם בנוף שמלווה את מרלו בדרכו, כדי לבטא את המסע לתוככי הנפש. כך, למשל, הוא מתאר מחנה מסחר אירופי בלב יער, תיאור שמרמה את האירציונליות המאיימת על הרציונליות בנפש האדם: "יער העד הדומם המקיף פיסה מבוראה זו של כדור הארץ נראה לי כדבר גדול שאין להתגבר עליו, כדוע או כאמת, הממתין בסבלנות". בהמשך, כשהוא מתאר עדפל סמך ובלתי חדיד, קונרד מסמל גם את חוסר ההתמצאות הנפשי של מרלו וחברותו. כך הג'ונגל האפריקאי כולו – ובעצם המסע הקונקרטי שעורך מרלו – הופכים למסע אל אפריקה שבפנים.

באמצעות אינסוף פרטים, תיאורים ואנקדוטות, באמצעות שימוש מוקפד במטפוריות של מראות המסע ושל המסע עצמו, אם כן, מייצר קונרד את האווירה המרוקת שמכינה אותנו למפגש עם קורץ – הכנה שערכה הספרות, בקריאה עכשווית, עולה כאמור על תיאור המפגש עצמו. ●

עוד 3 הטעות באפריקה

השמידו את כל הכפראים!

< סוון לינדקוויסט
בצל השמש

< רישארד קפושצ'נסקי
נהר הדם < טים בוצ'ר